

Eugen Bunaru

MOZAIC AFECTIV

**Editura Universității de Vest
din Timișoara
2023**

C U P R I N S

Cornel Ungureanu: *Eugen Bunaru și ai săi* 11

MOZAIC AFECTIV

I. (10) interviuri redescoperite

Saloane & boemă: <i>Maria Ember (1916-2021)</i>	17
Luxul de a spune banalități: <i>Daniel Vîghi (1956-2022)</i>	25
„Nu neg, nu reneg – dar departe-s!”: <i>Deliu Petroiu (1922-2008)</i> ...	31
Joc la granițe: <i>Letiția Mark</i>	39
„Totul este vag, splendid de vag”: <i>Alexandru Potcoavă</i>	45
„Un Kafka bănățean și mai puțin talentat”: <i>Dușan Petrovici (1938-2023)</i>	51
„Nu sunt neapărat un fan al generației mele”: <i>Tudor Crețu</i>	57
„Când eu însumi am să fiu singurătate...”: <i>Mircea Pora</i>	62
„Orice scriitor autentic își revendică un spațiu original...”: (interviu cu poetul și publicistul <i>Eugen Bunaru</i> , îndrumătorul Cenaclului „Pavel Dan” al Casei de Cultură a Studenților din Timișoara)	68
Entuziasme, nostalgie, iritări: <i>Ana Pușcașu</i>	76

II. Evocări, amintiri, semnalări, portrete, recenzii

„Grindina albastră”: <i>Ion Monoran (1953-1993)</i>	85
Pecetea credinței în poezie: <i>Adrian Derlea (1949-1999)</i>	87
Discreția și forța poetului: <i>Ioan Crăciun (1954-2010)</i>	89
Jocul poeziei ca risc asumat: <i>Șerban Foarță</i>	91

Poezia timpului trecut...: <i>Tanti Bibi sau Domnișoara</i> <i>Maria Ember (1916-2001)</i>	93
Fascinanta aură a lucrurilor: <i>Daniel Vighi (1956-2022)</i>	95
Poezia, o apărare: <i>Nicolae Popa (1938-2007)</i>	97
Ave noua... nouă poezie!: <i>Alexandru Potcoavă</i>	100
Complicitatea scriitorului: <i>Mircea Pora</i>	102
O apariție tonică: <i>Alexandru Colțan</i>	104
In memoriam <i>Nicolae Popa</i>	106
O nouă poetă: <i>Moni Stănilă</i>	108
Note pe marginea unui album: <i>Gheorghe Văleanu (1939-1990)</i>	110
Poezie și uitare: <i>Adrian Derlea (1949-1999)</i>	114
Un imaginar poetic: <i>Aleksandar Stoicovici</i>	117
A plecat <i>Ioan Radin Peianov (1945-2010)</i>	118
„După ultimul cuvânt”: <i>Sabin Opreanu (1946-2010)</i>	121
Poezia, un pariu: <i>Marius Aldea</i>	123
Cartea uitată a poetului: <i>Constantin Gurău (1951-2015)</i>	124
Cândva, undeva, pe Str. Chopin nr. 1 (text copiat de pe blogul Cenaclului „Pavel Dan”).....	127
<i>Bata Marianov, poetul</i>	129
Silabele poetice ale contemplării: <i>Corina Rujan</i>	133
În galeria poezilor-poeti: <i>Vasile Rodian</i>	135
Un nou debut: <i>Andra Mateucă</i>	137
Plimbări nocturne (spre amintirea poetului <i>Gheorghe</i> <i>Pruncuț - 1950/1995</i>).....	139
Culori, obiecte, arome: <i>Tudor Crețu</i>	144
Vin americanii.....	148
Profesionalism și spirit analitic: <i>Alexandru Ruja</i>	151
Laudatio: <i>Gheorghe Secheșan</i> (cu prilejul acordării premiului Pro Cultura Timisiensis - decembrie 2019)	153
<i>Mircea Popa</i> (4 ianuarie 1915 -17 august 1975), prim-dirijor și membru cofondator al Operei Române și al Filarmonicii din Timișoara	157

O poetă de cursă lungă: <i>Andra Mateucă</i>	162
Pictorul <i>naiv</i> , dar și memorialistul: <i>Mihai Vintilă (1932-2020)</i>	164
„blânda mânărire/ arcuită în viu curcubeu”: <i>Suzana Fântânariu</i> ...	168
Un poet autentic (re)descoperit: <i>Ionuț Manea</i>	173
Duminica Tomii. <i>O însemnare despre anul din urmă...</i> :	
In memoriam <i>Daniel Vighi</i>	175
Vocația seninătății: <i>Cornel Ungureanu</i>	177

III. Răspunsuri la anchete, reacții civice și nu numai

Simple precizări.....	183
Prieteni, colegi, familii de demult.....	186
Amintiri... paralele (Un răspuns întârziat...)	193
Pavel Dan – la 55... și mai bine!: <i>Eugen Bunaru</i>	197
Dacă ați fi la catedră, ce greșeli nu ați face ca profesor de română? – răspuns la ancheta realizată de Lucian Alexiu în revista <i>Orizont</i> nr. 9/2015, p. 14:	200
Dacă n-ar fi existat româna, în ce limbă v-ar fi plăcut să scrieți? Răspuns la o Anchetă de C. Pătrășconiu.....	202
Interogații (posibile) în prag de omagiere.....	203
Mici întrebări (retorice) survolând Piața Revoluției.....	206
Cenaclul „Pavel Dan” și revista „Forum studentesc” puțin înainte și puțin după '89 – fragment dintr-un articol/evocare de Eugen Bunaru, publicat/ă – parțial – în săptămânalul <i>Banatul azi</i> nr. 60, 20 iulie 2017 și, integral, în 30 iunie 2017, pe blogul cenaclului „Pavel Dan”)	209
„Forum studentesc”, o veritabilă școală de presă, puțin înainte și puțin după '89 (momente/secvențe pentru o miniistorie a revistei)	215
„Aș dori, în primul rând, ca povestea frumoasă a Cenaclului <i>Pavel Dan</i> să meargă mai departe”: <i>Eugen Bunaru</i>	226
Recurs la rezistența prin credință, artă & lectură.....	241

Saloane & boemă

Maria Ember (1916-2021)

Eugen Bunaru: – Sunteți domnișoara Maria Ember. În dialogul nostru, eu, însă, mă voi adresa, cu permisiunea dumneavoastră, ca unul dintre aceia care (tot mai puțini, în ultima vreme), frecventându-vă de mulți ani de zile, se simt, aici, de-ai casei. Așadar, Tanti Bibi, sunteți descendenta unei familii ardelene ilustre, familia Pop de Băsești, reprezentați un timp care a devenit istorie. Vă rog să vă amintiți despre acel timp, despre familia dumneavoastră.

Maria Ember: – Din acte rezultă – de prin 1700 –, mai precis din diplomele de noblețe, semnate de contele Apaffy, apartenența pe linie maternă a străbunicilor și bunicilor mei la familia Pop de Băsești. Aceste diplome consfințeau atât titlul de noblețe, cât și proprietatea, în cazul nostru, în Oarța de Jos, județul Sălaj. E binecunoscut că familia Pop de Băsești, într-adevăr, a avut o contribuție aparte la istoria Ardealului. Bunicul meu din partea mamei, Vasile Pop de Băsești, protopop greco-catolic, a fost exponent al luptei pentru drepturile românilor din Ardeal și pentru Marea Unire din 1918. A construit biserica din Oarța împreună cu fratele lui, doctor George Pop de Băsești, în memoria părinților lor, Simion Pop de Băsești și Maria Vaida de Glod. Bunicul meu avea 57 de ani când a murit, în 1921. Îl adoram cu toții. Era ca un apostol care răspândește pace. Fratele meu, doctor Vasile Theodor Bărbat Ember, l-a evocat într-o poezie... Am avut aici în casă pozele lor mari, le păstram cu duioșie, dar, din păcate, mi s-au furat, în ce scop, nu știu. Casa bunicului din Oarța

a fost loc de întrunire a exponenților luptători pentru Unirea Ardealului cu România Mare, printre care: Badea Gheorghe, vărul bunicului meu, ulterior președinte al Adunării Naționale de la Alba-Iulia, doctor George Pop de Băsești, fratele bunicului meu, secretarul Adunării, doctor Vasile Lucaci, numit „Leul de la Șișești”, memorandist, teolog de Roma, avocatul Tripon de la Bistrița și alții mai cunoscuți, toți memorandiști pe care nu mi-i amintesc acum. Fiind apoi persecutați, chiar întemnițați, au fost evocați de popor: „Seghedine, Seghedine/ Pivnițele tale-s pline/ Și ale tale pivniți Vacz/ De români nevinovați”.

E.B.: – Cum ați ajuns să vă numiți Ember?...

M.E.: – Pentru că după 1800, un ministru de interne din Ungaria a impus ca toate numele românești să fie redacte în limba maghiară, păstrând inițialele numelui original, dar eu nu știu care era acest nume românesc. De altfel, atunci, Ardealul era plin de astfel de cazuri... Sculptorul Victor Gaga, originar și el din părțile Sălajului, lucrând cu ani în urmă la un monument istoric, ar fi cerut, pe vremea lui Gheorghiu-Dej, să se caute în registrele respective și să se revină la numele inițiale. A fost refuzat în virtutea internaționalismului proletar care funcționa atunci în România, cu valoare de lege. Pe noi însă nu ne-a deranjat acest nume și nici pe cei din jur. Tatăl meu, noi, întreaga familie eram apreciați pentru ceea ce reprezentam, pentru onestitatea și onoarea noastră, iar nu pentru nume.

E.B.: – *În ciuda opoziției, de altfel firești, a exponenților românilor ardeleni de atunci, față de opresiunea maghiară, familia dumneavoastră și dumneavoastră personal ați cultivat mereu – mi-ați relatat deseori asta – relații foarte bune cu familii aparținând altor etnii.*

M.E.: – Natural! Români, unguri, evrei, germani locuiau în același ținut, ne știam de-o viață; cultura maghiară ne era familiară și, prin aceasta, întreaga cultură occidentală. Noi, Ardealul, de fapt, am aparținut totdeauna, prin istorie, dar și geografic, de Europa Centrală.

Am avut relații foarte bune cu familii de evrei, mereu prieteni devotați. Aș aminti aici familia Kun din Cehul Silvaniei – el era medic – care, stabilindu-se la Paris, ne-a susținut, ne-a ajutat material în perioada anilor '50 - '60, când eram considerați de regimul comunist dușmani ai poporului. Limba în care comunicam cu ei era limba maghiară. Am mai fost prietenă, până a închis ochii, după Revoluție, cu doamna Rosal Stein, din Timișoara, de pe str. Tudor Vladimirescu nr. 26, (o casă-cetate). Era o adevărată doamnă, cosmopolită, exponentă a evreilor deportați. Socrul ei, Stein Janos, a inițiat Camera de Comerț din Timișoara.

E.B.: – Când, în ce împrejurări ați părăsit Ardealul și v-ați stabilit în Timișoara?

M.E.: – În '40 Ardealul fiind cedat, iar tata, în calitate de consilier, încă din 1938, la Curtea de Apel din Oradea, nedeponând jurământul cerut, ca urmare, toată familia noastră a fost expulzată împreună cu alte câteva familii – aproximativ 80 de persoane – și cu episcopul ortodox din Oradea. Îmi amintesc cu fior de „maniera” în care, atunci la expulzare, „nobilii” ofițeri maghiari se comportau cu noi, expulzații. Prin contrast, oamenii obișnuiți, maghiarii și mai ales evreii, vecinii, cunoscuții, uimitor, chiar cu riscul libertății lor, ne-au sărit în ajutor, trimițându-ne, ulterior, lucrurile din propria noastră casă care ne fusesse sigilată de noile autorități maghiare. Întâmplarea a făcut ca, fiind mutată Curtea de Apel din Oradea la Arad, tata să fie reîncadrat aici, la Arad, în aceeași calitate și așa ne-am stabilit toată familia în Arad. Menționez primirea deosebită a oficialităților din Arad care ne-au oferit cu ospitalitate mijloacele de existență cuvenite. Am primit din partea Crucii Roșii bonuri pentru a lua dejunul la cofetărie, iar prânzul la restaurantul Bora, unde patronul cu același nume ne răsfața binevoitor pe mine și pe sora mea cu specialitățile casei, preparate din carne de gâscă și rață. Am apreciat – în cele 8 luni cât am stat la

Arad – ambianța patriarhală, liniștită, primitoare a orașului, cu multe tradiții ardelenesti și cu o arhitectură specifică, cu o puternică amprentă culturală.

E.B.: – Când v-ați stabilit – totuși – la Timișoara și cum v-ați adaptat la modul de viață de aici? Ce relații ați cultivat în acest oraș de adopțiune?...

M.E.: – Tata pensionându-se, ne-am stabilit la Timișoara, unde aveam (deja) pe fratele meu, doctor Vasile Teodor Ember Bărbat, două surori ale mamei și mulți alți cunoscuți. Timișoara era în primul rând un oraș comercial, un oraș cu multă industrie, cu o Politehnică recunoscută în străinătate, lipsit însă de o spiritualitate autentică, deficiență ce a fost remediată cumva în urma stabilirii aici, după cedarea Ardealului, a Operei, a Teatrului, a Conservatorului, a mai multor facultăți și instituții culturale din Cluj. Lucrurile s-au schimbat, totuși, mult în bine în anii care au urmat. Trebuie amintită aici contribuția celui eminent profesor, mare cultivator al operei lui Eminescu, profesorul Eugen Todoran, mai târziu decan al Facultății de Filologie, în ultimii ani rector al Universității din Timișoara. Am fost – țin să amintesc – în relații foarte apropiate cu familia doctorului Leon Domide, specialist ORL, bineînțeles cu soția acestuia, Greti, originară din Austria. Au avut 6 copii, fiecare realizându-se după dotarea lui, toată familia cultivând muzica și remarcându-se prin generozitate și spiritualitate. Băiatul lor cel mic, Kimy, conduce, de mai mulți ani, în Elveția, o școală de nai, mult apreciată în Apus. Printre tinerii intelectuali de atunci, din Timișoara, se evidențiază doctorul Pius Brânzeu, absolvent al Facultății de medicină din Strasbourg, distins în profesiunea sa de chirurg. În Timișoara, așa cum am mai spus, am avut o adevărată prietenă, pe doamna Rosal Stein, ființă de mare gingașie și generozitate, de un adevărat rafinament spiritual, cultural. Recita din memorie poeziile lui Ady Endre...

E.B.: – Tanti Bibi, din ce motive ați fost considerați și declarați de regimul comunist dumneavoastră, familia dumneavoastră (ca) dușmani ai poporului?

M.E.: – Foarte simplu de răspuns! Tatăl meu, în calitate de prim președinte de tribunal la Zalău, era obligat a prezida alegerile și a păstra, a impune, în acest timp, ordinea și disciplina, care însă erau tulburate de prezența agentului comunist Leontin Silaghi (mai apoi Sălăjan); în consecință, se impunea atunci arestarea acestuia de către procuratura prezentă, partidul comunist fiind decretat în ilegalitate. În 1948, cu ocazia revizuirii pensiilor, tatăl meu a fost „descoperit” și pur și simplu declarat dușman al poporului, bineînțeles cu consecințele respective pentru întreaga familie. Tatăl meu a pierdut automat pensia, i s-a „pierdut” dosarul de pensionare de la Casa generală de pensii... În tot acel timp am suferit de o crudă sărăcie, am rămas cu toții fără serviciu, ne-am ajutat cu mici încercări în vederea supraviețuirii. Mă duceam dimineța la 5 cu un cântar în Piața Iosefin, pe care îl ofeream târgoveților care mă compensau cu bani și cu „uium”, un fel de plată în natură; apoi am început să țin în casă covoare de zdrențe pentru o cooperativă la domiciliu... Mult mai târziu, am fost angajată, deși licențiată în drept, doar ca soră pediatră la un cămin de copii cu program prelungit. A fi declarat dușman al poporului însemna că, sub aspect social, practic erai inexistent.

E.B.: – Tanti Bibi, ce înseamnă pentru dumneavoastră amintirile?

M.E.: – Amintirile au fost și sunt pentru mine o sursă de susținere în orice întâmplare a vieții, în orice împrejurare, ele, amintirile păstrându-mi, în suflet, intacte temeierile trecutului: ambianță, împliniri, tot ceea ce e nobil și devotat principiului de înălțare spirituală... Aceste amintiri se reflectă, natural, în micile amănunte existențiale care mă înconjoară: scrisori de epocă, fotografii, cărți de vizită, documente. Mă întrebi, Eugen, ce reprezintă amintirile pentru mine? Iată, pe scurt: amintirile – domeniul meu de existență.

E.B.: – Și fiindcă suntem la acest capitol al amintirilor, v-aș ruga să evocați în câteva cuvinte pe nepoata dumneavoastră, Ioana, una și aceeași cu actrița de la Teatrul German, Johanna Brunner, odinioară o distinsă și unică amfitrioană a Poeziei, a artiștilor timișoreni.

M.E.: – Ioana era pentru noi toți o ființă binecuvântată, dotată adânc cu haruri – în același timp daruri – dovedite și exprimate prin atâtea maniere, cu personalitatea, cu noblețea, gingășia, tandrețea, mărinimia ei, toate, cum spuneam, dovedite cu prisosință în mult prea scurta ei existență. Era într-adevăr o lumină... Dar ea fugea totdeauna de laude, prefera să se bucure, să ajute pe ceilalți.

E.B.: – Ioana a iubit mult poezia și cultiva acele superbe – prin ținuta lor spirituală – întâlniri în renumitele dumneavoastră saloane aristocratice din Palatul Victoria, mult frecventate de poeți, de artiști, în general...

M.E.: – Așa este. Ioana iubea mult dansul, iubea și cultiva discuțiile pe diverse teme de cultură, literatură. Veneau atunci, la noi, toți actorii de la Teatrul German, dar și cei de la Teatrul Național. Ioana era o devotată a acelor întâlniri. Venea la noi o lume foarte bună. Dintre actori mi-l amintesc pe Ion Haiduc, de la Teatrul Național, care apoi a plecat la București. Din sfera artiștilor plastici îmi amintesc de Murivale, un suflet ales, pictor de talent, stabilit la București, pomenit de scriitorul Mircea Nedelciu într-un roman al său. Mai venea la noi graficianul Gheorghe Văleanu, trecut și el în lumea umbrelor... Era un artist sensibil, realmente devotat artei, cu o cultură în domeniu foarte vastă, până la amănunte. Era atât de nobil și totodată foarte modest. În adevăr, distins grafician. L-a prezentat la unele vernisaje chiar domnul Deliu Petroiu, adevărată personalitate în domeniu. Văleanu avea lucrări deosebite, reprezentând catedrale gotice realizate cu o copleșitoare finețe și bogăție plastică. Din păcate și regretabil, el a fost prea puțin apreciat și cunoscut. Cred că suferea de singurătate. Și-a iubit foarte mult mama și a suferit enorm când a pierdut-o. Ghiță Văleanu trăia o boemă blândă, tristă și senină totodată.

E.B.: – E atât de viu ceea ce spuneiți... V-aș tot asculta...

M.E.: – După ce Ioana nu a mai fost printre noi, Ghiță Văleanu a continuat să ne viziteze aproape în fiecare zi. Aici de altfel se întâlnea cu voi, cu boema poezilor, a literaților: Ioan Crăciun, Daniel Vighi, tu, regretatul Ghiță Pruncuț, devenit copil al casei, Ion Monoran, Traian Dorgoșan, Valeriu Drumeș, Dan Emilian Roșca, Nicu Stoia, Remus Jurca, judecătorul Marius Proks și alții. Erați, îmi amintesc, prezenți aproape tot timpul. După pierderea Ioanei, prezența voastră continuă ne aducea o anumită consolare și dovedea devotamentul vostru...

Natural, activitatea literară aici la noi a fost susținută inițial de poetul Dușan Petrovici, care tocmai fusese premiat pentru volumul *Lebede ale puterii*, închinându-i mai multe poezii, în acel volum, Ioanei*, căreia i-a fost devotat. Dușan era nedespărțit prieten al lui Șerban Foarță, așa că și Foarță venea foarte des la noi. Șerban era un spirit ales, cuceritor, era un „causeur” incitant al spiritului pe care-l exprima în maniera lui specifică, aparent neglijând cele afective...

E.B.: – *L-ați cunoscut bine pe profesorul Eduard Pamfil. Vă rog să-l „readuceți” puțin printre noi.*

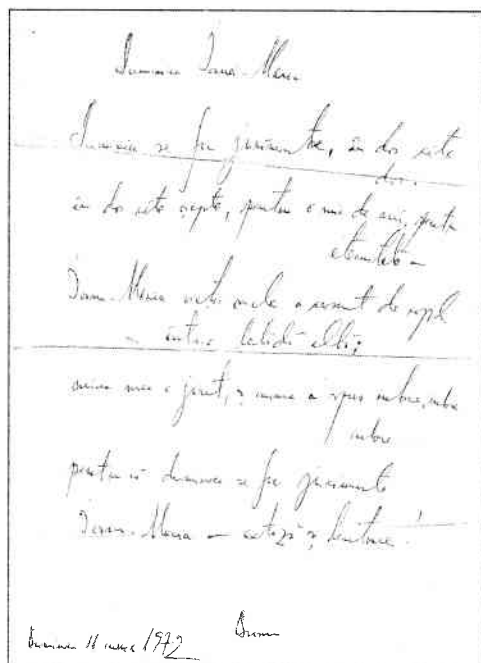
M.E.: – Eduard Pamfil avea o distinsă personalitate, onorând știința pe care o posedă și o practica. Parcă făcea parte, prin noblețea și aristocrația sa spirituală, din veacul al XVIII-lea sau al XIX-lea. Era un romantic, o ființă utopică. Cânta la chitară și iubea atracția feminină. Odată l-am auzit spunând într-o anume împrejurare: sufletul se vindecă singur. Cine și-ar fi putut închipui lumea, Timișoara, fără Eduard Pamfil? Părea să fie veșnic printre noi. Era un fel de trubadur robit suavului instrument, chitara. El și chitara formau o ființă, se completau reciproc. Își cânta versurile la chitară. El idealiza mereu totul, inclusiv femeia. Avea o candoare pe care doar copilăria o implică și aprecia mult când o descoperea în jurul lui. O deosebită afectivitate o acorda și câinilor. Oro, unul din câinii pe care i-a îngrijit, era un câine frumos, auriu. Îmi vorbea uneori cu gingășie de mama lui,

pierdută când avea patru ani. Despre fratele meu îmi spunea deseori: am pierdut un prieten valoros.

E.B.: – Tanti Bibi, fiindcă aici, la dumneavoastră, poezia a fost mereu la ea acasă, aș dori, în încheiere, să vă amintiți – iată, tot amintirile! – câteva versuri care v-au impresionat...

M.E.: – Dragă Eugen, eu continui să mă întreb, odată cu Omar Khayyam: „Cine oare să-mi dezlege adâncul tâlc al firii/ De ce atunci venirea, de ce acum plecarea?”

Orizont, nr. 6, 22 iunie 1999, p. 19

* Poem al poetului Dușan Petrovici, dedicat iubitei sale, actrița Ioana Popescu, *alias* Johanna Brunner